

Vojni sateliti SAD i SSSR

Ne zanemarujući naučne satelite i postignute rezultate u tako različitim oblastima kao što su gravimetrija, rasprostiranje talasa ili proučavanja Zemljinog magnetskog polja, dve velike sile u oblasti kosmonautike su, pre svega, nastojale da iskoriste vasionu u vojne svrhe. Tako je, po podacima iz zapadnih izvora, početkom 1977. godine 80% sovjetskih i blizu 50% američkih lansiranja imalo zadatke vojnog karaktera.

U najvećem broju slučajeva reč je o izviđanju. Ipak, vojni sateliti imali su još dve osnovne funkcije: da posluže kao nosači raznih sistema namenjenih navigaciji, telekomunikacijama itd., i da ponesu nuklearno ili klasično oružje.

Sateliti-nosači oružja i sateliti-presretači

Iako, po svoj prilici, satelitima kao nosačima termonuklearnih bombi nije osigurana velika budućnost, put je otvoren satelitima — presretačima¹, čiji se razvoj intenzivno nastavlja, kako na Istoku tako i na Zapadu.

Ceni se, naime, da bi preciznost nuklearne bombe ispuštene iz vasijske letelice bila manja od preciznosti interkontinentalne balističke rakete. Uostalom, Ugovor o kosmosu, potpisan januara 1967. zabranjuje ugradnju nuklearnog oružja na satelite. Ipak, da bi ostavio malo vremena neprijatelju za davanje uzbune i da bi se moglo napadati pod uglom koji se veoma razlikuje od ugla kojim lete ka cilju njegove interkontinentalne balističke rakete, Sovjetski Savez je, pre-

¹ Na Zapadu se tvrdi da je Sovjetski Savez otpočeo eksperimente presretanja satelita u orbiti 1968.

ma izvorima nekih zapadnih zemalja, usavršio sistem nuklearne bombe delimično satelizovane, na Zapadu poznate kao bomba F.O.B.S. (Fractional Orbiting Bomb System). Pošto se satelit oslobađa bombe kada pređe tri četvrtine svoje putanje oko Zemlje, SSSR ne krši odredbe Ugovora iz 1967, jer se vasijska letelica smatra satelitom tek kada načini punu revoluciju oko Zemlje.

Nasuprot takvoj situaciji kod satelita-nosača oružja, SAD i SSSR su pojačali svoje napore na stvaranju mogućnosti za odbranu u kosmosu razvijajući satelite-presretače. Naime, javila se neodložna potreba za uništavanjem satelita neprijatelja, kako bi se ovaj lišio svojih najboljih obavestajnih izvora ili komunikacijskih sistema i neophodnih pomoćnih uređaja za navigaciju. Zahvaljujući raznovrsnim kosmičkim susretima, Amerikanci i Sovjeti mogli su postepeno ovladati metodima za približavanje satelita satelitu, čiji se osetljivi delovi (antene, sunčane ćelije) mogu lako uništiti klasičnom eksplozijom. Posle prvog pokušaja u 1971. Sovjetski Savez je, prema *Armées aujourd'hui*, br. 23/1977, uspešno izvršio 1976. u četiri maha presretanje i uništenje satelita-mete. Uznemireni tom opasnošću, kako se tvrdi u istom časopisu, SAD su najpre »pojačale« svoje satelite kako bi ih učinili manje ranjivim. Izgleda da ih sada opremaju detektorima sposobnim da najave približavanje stranog tela, i motorima koji će omogućiti da brzo promene orbitu. U isto vreme, započeli su studiju satelita-presretača, izdvajajući 1978. god. više od 40 miliona dolara. Taj bi presretač mogao biti ispitan 1980, a sposoban za rad u 1982.

Meteorološki, navigacioni i telekomunikacijski sateliti

Da bi korišćenje izviđačkih satelita za fotografisanje i pružanje podataka o oblačnim slojevima učinili optimalnim, SAD su razvile program vojnih *meteoroloških* satelita. Obaveštenja mogu neposredno primati posebne stanice postavljene na nosačima aviona, ali se mogu transportovati i vazdušnim putem na ma koje bojište.

Korišćenje satelita omogućava, dalje, da se vlastita pozicija na svim tačkama Zemlje odredi veoma brzo, sa greškom od najviše 50 m. Takva tačnost je naročito korisna za nuklearne podmornice i njihove interkontinentalne rakete. *Navigacioni* sateliti (sistem NAVSTAR u SAD) trebalo bi da u budućnosti doprinesu vođenju bombardera i raketa ka ciljevima.

Najzad, da bi obezbedili svoje vojne veze, SAD i SSSR su od 1966. razvile *sistem kosmičkih telekomunikacija*. Od 1971. SAD ko-

riste odbrambeni sistem satelitske veze D.S.C.S. (Defence Satellite Communication System) koji čine četiri geostacionarna satelita, s tim što ratno vazduhoplovstvo ima svoj vlastiti sistem namenjen za potrebe nuklearnih bombardera Strategijske vazduhoplovne komande. Kako iznosi *Armées d'aujourd'hui*, br. 23/77. SSSR je od 1970. izvršio 16 lansiranja po 8 satelita u visoke kružne orbite radi održavanja veze sa svojim brodovima rasutim po svim morima Zemljine kugle. Recimo usput da Velika Britanija i NATO imaju isto tako vlastite kosmičke telekomunikacijske sisteme.

Izviđački sateliti

Sateliti pružaju najveću uslugu u oblasti prikupljanja podataka. Veoma veliki napor u tom smislu preduzeli su SSSR i SAD već početkom kosmičke ere 1957. godine koji od tada nije slabio, što je i razumljivo kada se ima u vidu da sateliti imaju neke prednosti nad izviđačkim avionima.

Sateliti nisu ograničeni određenim radijusom dejstva pa se mogu slobodno kretati iznad nacionalnih vazdušnih prostora, bez opasnosti da budu optuženi za njihovu povredu. Sa avionima nije takav slučaj pošto su prisiljeni da lete iznad svojih ciljeva na relativno malim visinama²; incidenti izazvani tim nadletanjem mogu biti uzrok međunarodnih kriza. Tako je obaranje izviđačkog aviona U-2, 1. V 1962, izazvalo ozbiljnu zategnutost u odnosima između SSSR-a i SAD.

Stoga je razumljivo što je sovjetski *SPUTNIK I* bio izazov i podstrek Amerikancima da pre svojih rivala postave temelje programa za iskorišćavanje kosmosa u vojne svrhe. Već 31. I 1961. uspjeli su da izvrše prvo eksperimentalno lansiranje vojnog izviđačkog satelita *SAMOS 2*.

Sovjetski Savez otpočeće izvršenje sličnih zadataka 1962, u okviru programa *KOSMOS*.

Od tada dve velike sile lansiraju veliki broj satelita, kako za stalno izviđanje tako i za povremeno pokrivanje satelitskim izviđanjem rejonu zahvaćenih krizom. Za vreme arapsko-izraelskog rata SSSR je, prema francuskim izvorima, lansirao u toku 23 dana sedam izviđačkih satelita dok je SAD pokrio ratište satelitima *SAMOS* i *SUPERSAMOS*. Zapadni posmatrači su zabeležili i pojačanu sovjetsku aktivnost u vasioni tokom čehoslovačke krize 1968. i indijsko-pakistanskog rata 1971 (sedam lansiranja).

² Manjim od 25 kilometara za letelice s posadom.

Ciljevi satelitskih izviđačkih programa. Opšte osmatranje satelita obezbeđuje da se brzo odrede važni privredni i vojni objekti, i dobije celovita slika o odbrambenom sistemu mogućeg neprijatelja.

U miru, izviđanje iz kosmosa omogućava da se proceni strateški potencijal neke zemlje i da se kontroliše, makar delimično, primena sporazuma o razoružanju. Izrada aerodroma ili silosa za rakete može biti brzo otkrivena.

Satelit na taj način obezbeđuje potrebne informacije za formiranje izviđačke dokumentacije sa kartama svih stranih država, i mogućnost da se podaci brzo i redovno ažuriraju.

U periodu krize, izviđanje iz kosmosa pruža podatke komandnim organima o pokretima i koncentracijama jedinica, što omogućava da se dosta rano odrede zone kojima pretil neprijateljski napad. Takođe, mogu biti dobijene informacije o neobičajenoj aktivnosti industrijskih kompleksa.

Kada otpočne neprijateljstva, satelit može sprečiti posledice iznenađenja obaveštavajući, u realnom vremenu, o lansiranju raketa, ili, u malom vremenskom intervalu, o pojačanoj aktivnosti vazduhoplovnih snaga i sredstava na aerodromima.

U toku ograničenog sukoba on omogućava, u izvesnoj meri, da se procene rušenja i da se prate pokreti kopnenih snaga, brodova i aviona.

Moć razlaganja sistema za snimanje. Mada su vršena istraživanja radi korišćenja radara i televizije, fotografija je ostala glavni način osmatranja Zemlje sa satelita za izviđanje.

U okviru civilnih programa sada je postignuta moć razlaganja od nekoliko desetina metara, što je dovoljno za daljinsku detekciju prirodnih resursa (10 do 20 m na sovjetskim fotografijama iz programa *SALJUT*).

Nasuprot tome, za potrebe vojnog izviđanja zahteva se veća moć razlaganja: od 2,5 m za kontrolu važnih tačaka, a 0,5 m za osmatranje detalja sa više tačnosti. Prema podacima zapadnih časopisa za pitanja vazduhoplovstva i kosmonautike, najrazvijeniji američki sateliti za izviđanje mogli bi zapaziti predmete dimenzija ispod 50 cm. Uopšte uzev, smatra se da je tu reč o ograničenom rezultatu, koji ne može biti osetno povećan zbog atmosferskih turbulencija.

Uprkos manjoj moći razlaganja, infracrvena daljinska detekcija je veoma korisna jer omogućava osmatranje noću; ona je neophodna za kontrolu zona visokih regiona, koji ostaju zamračeni u toku

velikog dela godine. Infracrvenim uređajima mogu se otkriti podzemne ili maskirane instalacije, lansiranje balističkih raketa i pokreti aviona na aerodromima.

Američki program foto-izviđanja. Od februara 1969. do januara 1976. SAD su lansirale pedesetak satelita za foto-izviđanje.

Od juna 1972. lansirane su dve vrste satelita radi izviđanja kruženjem po orbitama na maloj visini.

Najlakši sateliti (oko 3 t) lansirani su raketom TITAN-3B. Motor za podešavanje orbite omogućava da ostanu tokom više nedelja na orbiti prečnika od 135 do 400 km, pre nego se predaju fotografski snimci.

Dve do tri vasijske letilice toga tipa lansirane su svake godine; njihov sadašnji vek dostiže 30 do 45 dana.

Od 1971. teški sateliti (11 t), zvanično nazvani BIG BIRD, obezbeđuju detaljno osmatranje ciljeva otkrivenih lakim satelitima.

BIG BIRD lansiraju se raketom TITAN-3D, opremljen je fotografskom aparaturom velike moći razlaganja i telefotografskim sistemom.

Satelit može biti zadržan na orbiti prečnika od 150 do 280 km (nagiba oko 95°) u toku više meseci, motorom za podešavanje orbite. Filmovi, smešteni u kapsulama, vraćaju se na Zemlju u redovnim vremenskim intervalima.

Od juna 1971. do decembra 1975. lansirano je 11 ovakvih satelita.

Sovjetski program za izviđanje s orbita na manjoj visini (automatski sateliti). U francuskom časopisu *Défense nationale*, juni 1977, tvrdi se da je postojanje sovjetskog programa za izviđanje satelitima obelodanio 1964. prvi sekretar CK KPSS Nikita Hruščov. Američkom predstavniku pri Unesko-u rekao je da može pokazati fotografije vojnih baza snimljenih iz kosmosa.

Iako sovjetski zvanični organi nisu ništa novo u tom smislu dodali, u zapadnoj se štampi procenjuje da se 30 do 35 povratnih satelita za fotografsko izviđanje lansiraju u SSSR-u svake godine u okviru programa KOSMOS.

Sateliti prve generacije, koji su bili korišćeni od 1962, još su, verovatno, 1975. godine izvršavali deo izviđačkih zadataka.

Ti sateliti, koji teže više od 3 t i koji ne mogu manevrisati, po svoj prilici su varijante kosmičkog broda s posadom VOSTOK, izrađenog između 1958. i 1961, da bi se omogućio prvi čovekov let u kosmos.

Takođe, prema podacima iz *Défense nationale* (juni 1977), oni se lansiraju s kosmodroma Bajkonur (Kazahstan) ili baza razmeštenih na severu zemlje.

Sateliti druge generacije, teški preko 6 t, sigurno su konstruirani, po oceni zapadnih stručnjaka, korišćenjem tela sadašnjih kosmičkih brodova s posadom tipa *SOJUZ*; verovatno se koriste za detaljno osmatranje objekata koje su otkrili sateliti prve generacije.

SOJUZ, usavršen između 1962. i 1966, izvršio je prvi let s posadom 1967. godine; redovno je korišćen od 1968, a u okviru programa automatskih satelita.

Motor s potiskom od 400 kg, načinjen u konstrukcionom birou A. M. Isaeva, omogućava da se koriguje orbita kako bi se postiglo povoljnije nadletanje cilja; takođe se koristi da smanji i stabilizuje perigej.

Srednje vreme trajanja zadatka je 13 dana, ali se kapsula može vratiti ranije na Zemlju, ako to nametne međunarodna situacija. Bio je to slučaj za vreme indijsko-pakistanskog rata decembra 1971. godine; sateliti *KOSMOS 463* i *KOSMOS 464* tada su se vratili posle 5 do 6 dana leta.

Za vreme oktobarskog rata 1973. na Bliskom istoku, kapsule *KOSMOS 596* i *KOSMOS 597* bile su spuštene na Zemlju posle 5 dana izvršavanja zadatka.

Drugi kratkotrajni letovi poklapaju se, tvrdi se na Zapadu, s manevrima snaga NATO ili pojedinim sukobima. Sem toga, u izvesnim periodima godine, Sovjetski Savez lansirava dva do tri povrativa kosmička broda u orbitu na manjoj visini, nagnutu prema ekvatoru. Radi se, pre svega, o vojnim satelitima predviđenim za osmatranje otapanja leda u severnim delovima Sovjetskog Saveza. Prikupljane fotografije trebalo bi da omoguće određivanje pomorskih puteva za plovidbu brodova sovjetske flote van glavnog toka ledenih santi.

Za organizovanje efikasnog izviđačkog satelitskog sistema treba da postoji mogućnost lansiranja satelita već nekoliko časova posle početka sukoba. Sovjetski uređaji za lansiranje dobro su prilagođeni tom zahtevu, pošto omogućavaju da se raketa R-7 dovede na položaj za dejstvo u toku nekoliko časova, i da izvrši dva uzastopna lansiranja s iste platforme u intervalu od najviše 24 časa.

Smanjenje troškova za programe. Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez izabrali su veoma različite puteve za smanjenje troškova svog kosmičkog programa izviđanja s orbita na manjoj visini.

U SAD je očigledno progresivno povećavanje dužine leta, što omogućava da se znatno smanji broj poletanja.

Tako se prosečni vek satelita *BIG BIRD*, koji je 1971. godine bio samo 50 dana postepeno produžavao i 1975. do 1976. godine dostigao 120 do 150 dana.

Isto je, tako zabeležen napredak kod lakih satelita čiji je vek porastao od dve nedelje u 1969. na sedam nedelja u 1975. godini.

U Sovjetskom Savezu, prosečni vek satelita malo se promenio: od osam dana u 1962. na 13 dana u 1975. godini. Smanjenje troškova programa omogućeno je prelaskom na serijsku proizvodnju satelita i uređaja kojima je opremljen. Što se tiče raketa — tip R-7, njihovo veliko korišćenje u drugim programima već opravdava serijsku izradu.

U Sjedinjenim Američkim Državama kao i u Sovjetskom Savezu nastojalo se, sem toga, da se prilikom izrade izviđačkih satelita koriste brojni delovi načinjeni ranije, u okviru drugih programa.

Sovjetski program izviđanja s orbita na manjoj visini (orbitalne vasijske stanice s posadom). Krajem 60-tih godina, američko ratno vazduhoplovstvo odlučilo je da pristupi ostavrenju velikog programa kosmičkog izviđanja korišćenjem orbitalnih vasijskih stanica s posadom. Dobri rezultati postignuti automatskim satelitima *BIG BIRD* ipak su u znatnoj meri smanjili interes za taj program, pa je odlukom predsednika Niksona 1972. godine bio napušten.

Međutim, Sovjeti su, prema podacima *Déefense nationale* juni 1977., ostali pri vojnom programu osmatranja Zemlje korišćenjem orbitalnih vasijskih stanica s posadom.

Lansiranje stanica *SALJUT 3* (1974.) i *SALJUT 5* (1976.) predstavljalo je, verovatno, prvu etapu tog programa. Ti eksperimenti se znatno razlikuju u mnogo čemu od lansiranja *SALJUT 1* i *SALJUT 4*.

Lansirane u orbite na manjoj visini od orbite civilne stanice *SALJUT 4*, vojne stanice se takođe razlikuju unutrašnjim uređenjem glavnog bloka i posadom sastavljenom isključivo od kosmonauta-vojnika.

Biće od interesa pomenuti da se od glavnog bloka stanice *SALJUT 3* i *SALJUT 5* odvojila i vratila na Zemlju automatska kapsula kad je glavni program bio završen. Nikakva informacija nije bila data o sadržaju te kapsule, koja nije postojala na civilnim verzijama stanice *SALJUT*. Verovatno je sadržavala informacije prikupljene za vreme automatskog leta. Pošto podaci dobijeni u nauč-

nim opitima mogu biti obično poslati na Zemlju telemetrijom, jedino fotografije velike moći razlaganja mogu, izgleda, opravdati tako skup postupak.

Prema obaveštenjima američkog časopisa *Aviation Week*, sovjetske vojne orbitalne vasijske stanice verovatno su opremljene izviđačkom fotografskom aparaturom velike moći razlaganja, sa žižnom daljinom većom od dva metra.

Nagib orbite ($51,6^\circ$) mogao je, kako se iznosi u pomenutom časopisu, dopustiti osmatranje Kine, SAD i velikog dela zapadne Evrope.

Izviđački automatski sateliti obezbeđuju skoro stalnu kontrolu Zemljine površine. Letovi stanica s posadom izgleda da su namenjeni da prikupe informacije o nekim posebnim objektima za određeni period.

Na Zapadu se pretpostavlja da su osmatranja koja su vršili kosmonauti Volinov i Žolobov iznad Kine, omogućili Sovjetima da precizno utvrde obim štete od zemljotresa prošle godine.

Sateliti u geostacionarnoj orbiti za davanje ranog upozorenja. Sateliti u geostacionarnoj orbiti za davanje ranog upozorenja omogućavaju da se otkrije raketa koju je lansirao protivnik nekoliko sekundi posle njenog aktiviranja. Oni koriste usavršene infracrvene senzore koji se postavljaju u žižu snažnog teleskopa.

Prvi američki satelit za davanje ranog upozorenja, lansiran 5. V 1971. iznad Indijskog okeana, kontroliše sovjetske i kineske raketne baze.

Drugi satelit bio je ubačen u orbitu vertikalno iznad Paname radi otkrivanja raketa lansiranih s podmornica.

Treći satelit, lansiran 12. VI 1973, smenio je iznad Indijskog okeana prvi satelit iz te serije, a 14. XII 1975. četvrta vasijska letelica bila je ubačena u orbitu.

Da bi mogli raspolagati vremenom za rano uzbunjivanje koje je jednako vremenu leta sovjetske interkontinentalne rakete (oko 30 minuta), SAD sada koriste 5 stacionarnih satelita IMEWS (Integrated Multipurpose Early Warning Satellite). U *Armées d'aujmoud'hui* (br. 23. 1977.) se tvrdi da one pomoću senzora koji rade u infracrvenom području kontrolišu SSSR i Kinu sa dva a istočni deo Tihog i centralni deo Atlantskog okeana sa tri ostala satelita. Pošto su između 1963. i 1970. za kontrolu nuklearnih eksplozija koristili satelite VELA, taj je zadatak od tada preuzeo sistem IMEWS.

Paralelno sa stvaranjem operativnog sistema za uzbunjivanje, američko ratno vazduhoplovstvo nastavlja eksperimente radi usavršavanja opreme satelita za davanje uzbune. Studije su omogućile da se procene dejstva nuklearnih eksplozija na uređajima ugrađene na satelitu. Sa druge strane, postupak kojim se priprema lansiranje izmenjen je tako da je moguća brža zamena oštećenog satelita.

Tako isto, proučava se mogućnost stvaranja lakih stanica za neposredan prijem informacija sa satelita za uzbunjivanje. Te bi stanice, postavljene na avionima i brodovima, mogle ublažiti ranjivost tri postojeća centra (Guan, Denver i Australija).

Prema saopštenjima nekih zapadnih časopisa koji se bave vazduhoplovstvom i kosmonautikom, Sovjetski Savez je lansirao 1975. svoj prvi geostacionarni satelit za rano upozorenje *KOSMOS 775*, ubačen 8. oktobra u kružnu orbitu na 35.900 km visine (nagib 0,10 stepeni). *KOSMOS 775* je stalno iznad Atlantskog okeana, krećući se po meridijanu 24° zapadne geografske dužine. Takođe se iznosi da je 1976. identifikovan sistem za uzbunjivanje Sovjetskog Saveza. Tu je, izgleda, reč o grupi satelita (tri su do sada lansirana) s vrlo izduženim elipsastim orbitama (perigej 50 km, a apogej 40.000 km) koje im obezbeđuje dobro osmatranje u toku trajanja većeg dela njihove dvanaestočasovne revolucije.

Sateliti za radiotehničku detekciju. Većina radio-veza od lokalnog interesa (oružane snage, policija, javne službe) koriste frekvencije iznad nekoliko desetina megaherca, a njihov je prijem omogućen jedino ako postoji neposredna vidljivost radio-predajnika.

Sateliti za radiotehničku detkciju su tako konstruisani da mogu uhvatiti saopštenja koja se daju tim radio-vezama, i analizirati karakteristike i režim funkcionisanja radara eventualnog protivnika.

U Sjedinjenim Američkim Državama su laki sateliti serije R-11 (60 do 160 kg) lansirani, kao dodatni teret, sa satelitima *BIG BIRD* za foto-izviđanje.

Prema podacima u zapadnoj štampi, Sovjetski Savez, takođe, razvija program kosmičke radiotehničke detekcije.

Vojni sateliti za kontrolu okeana. Specijalni izviđački sateliti su konstruisani radi osmatranja pokreta i aktivnosti brodova. Verovatno su tri metode teledetekcije upotrebljene u okviru sadašnjih programa:

- optičko i infracrveno snimanje;
- radiotehnička detekcija pomoću prijemnika *ELINT* (za hvatanje saopštenja koja izmenjuju brodovi);

— radarsko osmatranje, koje je moguće bez obzira na meteorološke uslove.

Američka ratna mornarica je lansirala početkom 1976. prvi satelit. Po svoj prilici ta letelica nije opremljena radarom već koristi optičke i infracrvene senzore, i prijemnike *ELENT*. Ona prenosi na Zemlju primljene informacije koje su prikupila tri izviđačka podsatelita.

Firme Hughes Aircraft i Westinghouse Electric ispituju sada radar »fazne šeme« koji će biti ugrađen na pomorske izviđačke satelite treće generacije. On će omogućiti osmatranje površina okeanskih voda nezavisno od meteoroloških uslova. Prema časopisu *Aviation Week and Space Technology*, načelnik obaveštajne službe američke ratne mornarice objavio je 1975. izveštaj »Verovatan sovjetski pomorski razvoj« (Understanding Soviet Naval Development), u kome ističe da sovjetska ratna mornarica koristi sve više usavršene izviđačke satelitske sisteme snabdevene radio-prijemnicima »za prisluškivanje«, osetljivim optičkim i infracrvenim senzorima, a pre svega radarima.

Što se tiče određivanja mesta neprijateljskih nuklearnih podmornica, odgovarajući pokušaji ostali su zasad bez značajnijeg uspeha. Uprkos problemima izvršenim od strane Sovjetskog Saveza uz pomoć termičkih senzora i elektromagnetskih detektora, heterogeno termičko stanje okeana — bar prema nekim informacijama — onemogućilo je dobijanje očekivanih rezultata. Pri tom, sovjetski sateliti za kontrolu okeana (SSSR je u tu svrhu izvršio od decembra 1973. deset lansiranja) pokazali su se, prema tvrđenju iznetim u *Armées d'aujourd'hui* (br. 23, 1977.) veoma efikasni kada se radi o određivanju mesta i utvrđivanju tehničkih i elektronskih karakteristika površinskih brodova. Sovjetski sateliti već su opremljeni radarom, a verovatno i američki.

Korišćenje satelita za daljinsku detekciju prirodnih bogatstava. Kosmički programi i izviđanja za vojne potrebe dugo su tražili da se film vrati na Zemlju i da se koristi specifična tehnika. Nedavna usavršavanja »klasičnih« metoda daljinske detekcije dozvoljavaju sada da se prikupe podaci za vojne potrebe koristeći fotografske snimke koje prenose civilni automatski sateliti.

Američki časopis *Aviation Week and Space Technology* objavljuje od 1974. godine fotografije sovjetskih i kineskih vojnih objekata, prenete satelitima serije *LANDSAT* koji služe za istraživanja prirodnih bogatstava. Na tim se fotografijama, između ostalog, zapažaju raketne baze, nuklearni opitni poligoni, podmorničke baze (SSSR).

Aerodromi, većina naseljenih mesta i glavne komunikacije se jasno vide na snimcima. Pošto se ne raspolaže informacijama prikupljenim neposredno na zemljištu, tumačenje snimaka je vrlo teško. J. K. Stoll iz *Wateways Experiment Station* američkog KoV-a proučavao je mogućnosti satelita iz serije *LANDSAT* za dobijanje informacije u vojne svrhe na terenima Evrope i Bliskog istoka. On smatra da snimci načinjeni iz kosmosa moraju biti dopunjeni ne samo podacima obaveštajnih službi već i podacima koji bi se mogli dobiti u okviru međunarodnih programa za istraživanje prirodnih bogatstava iz kosmosa.

Iz toga proizilazi da bi i druge zemlje, a ne samo SAD, mogle koristiti za potrebe izviđanja američke kosmičke fotografije dobijene daljinskom detekcijom prirodnih bogatstava.

Zbog toga, početkom 1976. godine, Ministarstvo odbrane SAD započelo je pregovore s NASA-om radi ograničavanja moći razlaganja optičkih aparata ugrađenih na civilnim satelitima za osmatranje zemlje.

Teškoće korišćenja i dalji razvoj izviđačkih satelita. Uprkos preimućstvima koje su pružili, potrebno je ipak poznavati granice korišćenja satelita za strategijsko izviđanje. Iako oni mogu uspešno ostvariti stalnost osmatranja (158 dana za *SUPERSAMOS*), njihovo korišćenje ne može otpočeti trenutno. Ceni se, kako je napomenuto, da Sovjetski Savez može uputiti dva satelita u toku 24 časa — svakih 12 časova po jedan. Sa druge strane, sateliti imaju ograničenu zonu osmatranja sa orbite po kojoj se kreću. Dok je relativno lako da se osigura njihovo penjanje i spuštanje u orbiti postavljenoj u istom planu, čime je omogućeno proširenje zone osmatranja i dobijanje podataka sa mnogo više detalja, nemoguće je zasad obezbediti da oni napuste više nego jedamput ili dvaput plan u kojem se nalazi njihova orbita bez velikog utroška energije koja nije u skladu sa masom satelita.

Ove činjenice objašnjavaju razvoj sovjetskog MIG 25 i američkog SR 71, aviona za strategijsko izviđanje vrlo visokih performansi. Gipkost upotrebe i sposobnost za veoma brze intervencije čini ih još neophodnijim.

Poslednji problem koji najzad treba istaknuti tiče se troškova. Ne toliko troškova vezanih za sam satelit ili sredstva za lansiranje koliko cena koštanja celokupne potrebne opreme za obradu informacija dobijenih sa satelita i cena postavljanja te opreme. Zemlje poput Velike Britanije, Kine i Francuske imaju tehnološke mogućnosti da stvore i lansiraju satelit za izviđanje (naročito posle dovršenja

programa ARIANE u Francuskoj). Ali, ako se troškovi jednog lansiranja procenjuju na oko 200 miliona franaka, trebalo bi 300 miliona za uređaje koji prikupljaju i obrađuju dobijena obaveštenja. Pored toga, smatra se da će od 1980. do 1990. biti lansirano više od 280 satelita u svetu, od toga dvadesetak za potrebe zapadne Evrope sistemom ARIANE.

U slučaju opšteg rata sadašnji izviđački sateliti bili bi verovatno malo efikasni jer su ranjivi zbog mogućnosti njihovog presretanja u orbiti.

U razvoju satelita, koji je sada u toku, izgleda da se istraživanja u SAD orijentišu na dobijanje vojnih satelita koji će biti sposobni da nadžive rat (velika manevarska sposobnost, sunčane baterije zamjenjene izotopskim generatorima, mere zaštite od lažnih ciljeva, »mamaca« i parazitskih zračenja, itd.).

U isto vreme konstruktori nastoje da poboljšaju moć razlaganja sistema koji koriste optičke i infracrvene uređaje, da usavrše radare predviđene za kontrolu okeana i osvoje dovoljno osjetljive uređaje za otkrivanje, na primer, rashlađenih ciljeva za fonu neba (rakete posle gašenja njihovih motora).

S. J.

LITERATURA:

- Wachtel, Claude: *Izviđački sateliti u Sjedinjenim Američkim Državama i Sovjetskom Savezu* (Les satellites de renseignement aux États — Unis et en Union Soviétique), *Défense nationale*, 33 (1977) juni, str. 133—144.
- P. M.: *Kosmos (L Espace)*, *Armées d'aujourd'hui* (1977) 23, sept., str. 48—49.

Američka vojna štampa

Uloga vojne štampe u svim armijama poprima sve veći značaj. Pri tome se, naravno, misli na štampu kao sredstvo informisanja, a to znači i sredstvo pomoću kojeg se ostvaruje određena politika, odnosno formira *armijsko mnjenje* i propagiraju idejna i politička shvatanja pripadnika oružanih snaga.

Uz sve druge faktore izgradnje oružanih snaga, a naročito moralnog faktora, vojna štampa ima značajno mesto i ulogu. Međutim, ona je danas različito organizovana, s više ili manje naglašenom funkcijom u mirnodopskoj izgradnji pojedinih armija.

Polazeći od toga, smatramo da će članak *Američka vojna štampa** biti zanimljiv i informativan za naše čitaoce, razume se, uz uvažavanje svih bitnih razlika i specifičnosti koje danas karakterišu štampu američke armije u odnosu na druge, kao i izvora podataka i autora koji su ih sakupili i komentarisali.

Kada je reč o američkoj vojnoj štampi uopšte, možda je najbolje poći od reči jednog američkog novinara:

»... Moć Pentagona proističe iz dva izvora — novca i oružja... Nezapaženo ostaje« — nastavlja novinar — »treći izvor vlasti — kontrola informacija. Posедуjući ogromne resurse, Pentagon ima veću kontrolu nad informacijama od bilo kojeg drugog vladinog resora«.

Dodajmo tome da Pentagon u držanju tog i takvog monopola u *informisanju* i *kontrolisanju* deluje uz pomoć Centralne obaveštajne službe (CIA).

Ideološki i politički uticaj na pripadnike američkih oružanih snaga i stanovništvo Pentagon sprovodi pomoću masovnih sredstava

* Pukovnik A. Bobikov i kapetan V. Pogrebenkov: Voennaja pressa SŠA, »Zarubežnoe voennoe obozrenie«, 10/77, str. 18—24.

Informisanja (štampa, radio, televizija i druga), od kojih svakako najvažniju ulogu imaju vojna, odnosno ona koja su u neposrednoj funkciji oružanih snaga SAD. U prilog tome autori članka *Američka vojna štampa* navode i ove podatke: u SAD izlazi preko 1.850 redovnih i periodičnih vojnih publikacija (366 časopisa i oko 1.038 različitih vojnih listova); u odnosu na sve listove koji izlaze u SAD proizlazi da je svaki dvanaesti vojni, a takav je odnos i kada se radi o periodičnim publikacijama; Pentagon redovno snabdeva propagandnim materijalima 1.700 od ukupno 1.838 listova koji se štampaju za građanstvo; dalje, u strukturama Ministarstva odbrane SAD nalazi se, pored ostalih, i preko 3.000 raznih stručnjaka za štampu (novinara, psihologa, lingvista, sociologa i drugih), koji se bave isključivo pitanjima vezanim za jačanje uticaja vojnih sredstava informisanja.

Osim vojnih časopisa i listova, u *vojnu periodiku* spadaju i tzv. *pres-relize*, informacioni bilteni, razne brošure i ostale povremene publikacije. Mada je reč o periodičnim izdanjima, ona su u prvom redu namenjena političkoj orijentaciji najvišeg komandnog sastava oružanih snaga SAD, oficirima za informisanje koji se bave neposrednom *ideološkom obradom* vojnih lica, zatim oficirima za vezu sa javnošću, kao i novinarima i urednicima vojnih listova i časopisa.

U vojnu periodiku spadaju dve grupe časopisa i novina — 366 časopisa i 851 list koje izdaju same oružane snage i druga grupa od 187 listova koje izdaju novinsko-izdavačke kuće u građanstvu za potrebe oružanih snaga. Samo Ministarstvo odbrane SAD izdaje 22 razna časopisa od kojih je veći broj u nadležnosti glavnih uprava Pentagona. Ti časopisi su uglavnom namenjeni za interno korišćenje u pojedinim resorima Ministarstva, od kojih je sedam časopisa namenjeno ostalim pripadnicima oružanih snaga. Najuticajnijim se smatra nedeljnik *Komanders dajdzest* (»Commander's digest«), kojeg izdaje Uprava za informacije Ministarstva odbrane i zvanično je glasilo Pentagona.

Ministarstva vidova oružanih snaga uglavnom izdaju svoje časopise. Kolika se sredstva daju i kakav se značaj pridaje tim časopisima najbolje potvrđuju sledeći podaci: Ministarstvo Kopnene vojske SAD izdaje ukupno 13 raznih časopisa i za to troši oko 3,7 miliona dolara, Ministarstvo Ratnog vazduhoplovstva 38 časopisa za koje troši 4,5 miliona i Ministarstvo Ratne mornarice 27 časopisa za koje daje 3,8 miliona dolara godišnje. Odeljenje za informacije i propagandu Ministarstva Kopnene vojske ima svoj zvanični organ, časopis *Soldžerz* (»Soldiers«) koji je počeo izlaziti 1946. godine, a

istu ulogu u Ratnom vazduhoplovstvu ima časopis *Ermen* («Air men»), koji se štampa u mesečnom tiražu od oko 175.000 primeraka, dok Ministarstvo Ratne mornarice izdaje mesečnik *Direkšn* («Direction») i drugi *Ol hends* («All hands») koji se jedinicama daje besplatno — jedan primerak na šest ljudi.

Kada je reč o najvećem publicitetu i tiražu, autori ističu da se to odnosi na list *Starz end strajps* («Stars and stripes»), koji je prema sadržaju i osnovnim idejno-političkim porukama »vodeći propovednik ideja hladnog rata«. Inače, ovaj se list štampa na 28 stranica, i to u dvema američkim komandama — evropskoj i pacifičkoj. U evropskoj redakciji *Starz end strajpsa*, čije je sedište u Darmštat u SR Nemačkoj, zaposleno je čak 1.500 ljudi. List je namenjen pripadnicima oružanih snaga stacioniranim u SR Nemačkoj, Belgiji, Holandiji, Grčkoj, Velikoj Britaniji, Islandu, Italiji i Turskoj. Na drugom, pacifičkom izdanju, takođe radi veliki broj novinara i ono je samostalno. Ono izlazi u Tokiju, a rastura se pripadnicima oružanih snaga SAD u zemljama Azije i Australije u ukupnom tiražu od 250.000 primeraka. Prema nekim istraživanjima redakcije ovog izdanja, list je krajem šezdesetih godina čitalo oko milion ljudi, što najbolje govori o ulozi i značaju koji se pridaje ovom glasilu, odnosno njegovom uticaju.

Isto tako kao što evropska i pacifička komanda američkih oružanih snaga imaju svoja glasila, imaju ih i druge komande. Tako komanda američkih trupa za južnoevropsko bojište (JEV) izdaje list *Sautern komand njuz* («Southern comand news»), komanda Šeste flote *Sikst flit njuz* («Sixth fleet news») a svoje listove imaju takođe i pojedine armije, korpusi, samostalne brigade, pa i baze i neki garnizoni, mada je tu reč uglavnom o izdanjima tabloidnog formata i manjeg obima — četiri do osam stranica. Među tim listovima značajniji su: list 1. armije *Vojs of de ferst armi* («Voice of the first army»), bivše 7. armije *Sentinel* («Sentinel»), 5. armijskog korpusa *Gardian* («Guardian»), 1. oklopne divizije *Ould ajronsaidz* («Old ironsides») i 15. brigade vojne policije *Grifin* («Griffin»). Svi ovi listovi izlaze jednom nedeljno, a ostalih jedinica jednom ili dva puta u dve ili tri nedelje.

U američkoj vojnoj štampi značajnu grupu predstavljaju i periodična izdanja pojedinih udruženja (asocijacija) i vojnih škola. Ako se formalno gleda, kako to ističu i autori, asocijacije (lige) su dobrovoljna udruženja vojnih lica, već prema pripadnosti vidovima, rodovima i službama. Međutim, njihova osnovna funkcija je održavanje veze između oružanih snaga i vojnoindustrijskih korporacija

i, naravno, određeni uticaji na čitalačku publiku. Na primer, oko 200 vodećih monopola koji se bave vojnim poslovima u SAD kolektivni su članovi udruženja (asocijacija) pripadnika Ratnog vazduhoplovstva. Ta udruženja, u saradnji sa Pentagonom, izdaju časopise (mesečnici uglavnom), svako za »svoj« vid oružanih snaga ili pak za pojedine službe — Udruženje Kopnene vojske SAD izdaje časopis *Armi* («Army»), Udruženje Ratnog vazduhoplovstva časopis *Si pauer* («Sea power»), Udruženje korpusa mornaričke pešadije časopis *Marin kor gazet* («Marine corps gazette»); ili, na primer, »privatna« organizacija tzv. Američkog instituta za vojnopomorska istraživanja izdaje mesečni časopis *Junajted Stejts nejvel institjut prosidings* («United States naval institut proccedings»), a Uprava tog »privatnog« Instituta sastoji se, u stvari, od rukovodećeg sastava Ratne mornarice SAD na čijem se čelu nalazi načelnik štaba Ratne mornarice, admiral D. Holouej (D. Holloway).

Pojedine vojne škole koje školuju specijalizovane kadrove u okviru Kopnene vojske takođe izdaju svoje publikacije, uglavnom časopise namenjene mlađim starešinama pojedinih vidova. Tako Centar za obuku pešadije izdaje *Infantri* («Infantry») u Fort Beningu (Džordžija), Škola oklopnih jedinica izdaje časopis *Amor* u Fort Noksu (Kontaki), a *Fild artileri džornel* («Field artillery journal») Artiljerijska škola u Fort Silu (Oklahoma).

Vodećem časopisu Kopnene vojske SAD *Militeri rivju* («Military review») autori su posvetili više pažnje pokušavajući da ukažu na njegov sadržaj, namenu i uticaj. Ovaj mesečnik izdaje Komandno-štabni koledž zajedno sa Koledžom Kopnene vojske u Fort Livenuortu (Kanzas). Mora se priznati da ovaj časopis nema senzacionalnih vesti i da nije »bučan« — naglašavaju autori — već objavljuje naučne, analitičke i problemske članke. Ali, i pored toga što autori priloga u *Militeri rivju* često govore o »nezavisnosti« svojih pogleda i sudova u odnosu na zvanična mišljenja vojnog aparata, objavljeni materijali su ipak u kursu osnovnih vojno-političkih i stratejskih stavova Pentagona, što svakako ukazuje na njegovu pravu funkciju u formiranju mišljenja i pogleda pripadnika američkih oružanih snaga i probleme savremene vojne izgradnje.

U američkoj vojnoj štampi posebnu grupu čine publikacije i listovi koje, na osnovu ugovora s Pentagonom, izdaju civilne izdavačke ustanove za potrebe oružanih snaga, tzv. *Militeri orijented njuspejpers* («Military orijented newspapers»). Na osnovu sporazuma sa civilnim izdavačima ove vrste publikacija vojni organi imaju pravo kontrolisanja podataka i sadržaja u celini. Uostalom, to je

pravo precizirano u zvaničnom »Uputstvu o komandnim informacijama« Kopnene vojske SAD, u čijem se jednom odeljku kaže: »Komandant koji je potpisao ugovor sa civilnom izdavačkom ustanovom ima pravo i obavezan je da zabrani rasturanje svakog broja publikacije, ako ona, prema mišljenju komandanta, protivreči višim interesima komandovanja«.

Osim manjih listova koje neke niže jedinice nemaju mogućnosti da štampaju vlastitim sredstvima, u ovu grupu spadaju i tri veća nedeljna lista koja u Vašingtonu izdaje novinsko-izdavačka kuća *Armi tajms publišing kompani* (»Army times publishing company«) — *Armi tajms* (»Army times«) koji izlazi od 1940. godine u tiražu od oko 200.000, *Er fors tajms* (»Air force times«) koji je počeo izlaziti 1947. godine u tiražu od oko 180.000 i *Nejvi tajms* (»Navy times«) sa početkom izlaženja od 1951. godine u tiražu od oko 117.000 primeraka. Sva tri ova lista, na osnovu sporazuma izdavača sa Ministarstvom odbrane, štampaju se u po dva izdanja — evropskom i pacifičkom, kao i već pomenuti *Starz end strajps*. Prema vidovskoj pripadnosti, listovi se šalju pripadnicima Kopnene vojske, Ratnog vazduhoplovstva i Ratne mornarice SAD. Mada su po ideološkoj i političkoj usmerenosti u osnovi isti, autori naglašavaju da različiti nazivi, prema zamisli njihovih tvoraca, treba da pokažu kako svaki vid oružanih snaga ima potpuno samostalan izvor informacija, odnosno svoje glasilo.

Prema mišljenju autora članka *Američka vojna štampa reklamiranje nezavisnosti* vojnih glasila uopšte smišljena je politika Pentagona, koja se svodi na sledeće: demokratija i sloboda kritike, između ostalog, i pojedinih sluga kapitalizma vidno je ispoljena, ali pri tome kapitalistički sistem ostaje ipak izvan te kritike. Kao primer u članku se navodi i predstavnik tzv. *žute štampe* u američkoj armiji, nedeljnik *Oversiz vikli* (»Overseas weekly«), koji se takođe ubraja u pomenutu grupu publikacija; njegov izdavač ga smatra najpopularnijim glasilom među vojnicima jer, navodno, *optužuje* slobodno i bez izuzetka sva vojna izdanja za *tesnu povezanost sa Pentagonom* i tendenciozno propagiranje njegove politike. Taj nedeljnik sebe prikazuje kao *jedini nezavisni list*, koji ne podleže nikakvoj cenzuri i koji se bori za interese običnog vojnika; radi podizanja vlastitog ugleda i prestiža list sebi pripisuje i epitet *vojničkog zaštitnika*, a poznate su i druge personifikacije kao *trn u oku viših oficira*, *neoficijelni viši inspektor*, *poslednja i najpravičnija instanca vojničkog suda* i slično. Ipak, ne ostaje nezapaženo oku autora i činjenica na koju posebno ukazuju — da je ovaj list redovno i u

prilličnoj meri ispunjen pornografskim priložima, zbog čega ga mnogi nazivaju i *Overseksed vikli* (*«Oversexed weekly»*) — »Superseksualni nedeljnik«.

Zanimljivo je, pogotovo za američke prilike, da u većini vojnih listova i časopisa nema reklama, osim što se redovno propagiraju vojna služba i njene prednosti. Međutim, u tome su izuzetak ipak ova tri lista koja izdaju civilne izdavačke ustanove za potrebe oružanih snaga — *Armi tajms*, *Er fors tajms* i *Nejvi*, kao i *Oversiz vikli*. Među zakupcima reklamnog prostora nalazi se i Pentagon, koji otkupljuje dosta stranica za reklamiranje novih vrsta oružja i ratne tehnike, a štampaju se i propagandni plakati sa preporukama i naglascima blagodeti vojne službe.

Novinsko-časopisnom imperijom, kako autori kažu za američku vojnu štampu i njen položaj danas, rukovodi specijalni aparat, odnosno *Pres-služba oružanih snaga*. Ovlašćenje za svoj rad dobija od posebnog odeljenja u Upravi za informacije i propagandu Ministarstva odbrane SAD. Prema tumačenju časopisa *Armd forsiz džornel* (*«Armed forces journal»*), *Pres-služba* je vojna varijanta najvećih američkih informativnih agencija kao što su *Asošieted pres* i *Junajted Pres Internešenel* i ona neprekidno snabdeva informacijama oko 1.500 vojnih glasila, radio i TV-stanica.

Centralizovano rukovođenje potčinjenim informativnim službama potčinjenih vidova i službi u oružanim snagama i globalno orijentisanje vojne štampe u celini omogućava Pentagonu realizovanje vojno-političkih smernica i stavova i to je osnovni zadatak *Pres-službe*. Ovaj svoj osnovni zadatak ona ostvaruje pomoću specijalnih direktiva potčinjenim organima preko nedeljnih informativnih biltena i mesečnim izborom uvodnika koje moraju da objave svi vojni listovi. Na osnovu redovnih analiza sadržaja i tehničkog oblikovanja vojnih listova i časopisa *Pres-služba* daje konkretne preporuke i zadatke za jačanje uloge vojnih publikacija u *ideološkoj obradi* pripadnika oružanih snaga.

Razume se, *Pres-službi* su potčinjeni odgovarajući organi u vidovima i službama oružanih snaga i odgovorni su joj za: organizaciju, izdavanje i distribuciju štampe, odnosno za političku orijentaciju vojnih listova i časopisa. Zvaničan naziv te službe u Kopnenoj vojsci je, na primer, Služba armijskih novosti Odeljenja za informacije i propagandu Ministarstva KoV. Pored ostalog, stalna je dužnost tih službi da odabiraju takve informacije koje će maksimalno iskorišćavati specifičnosti svoga vida — službe u ideološkoj i psihološkoj pripremi jedinica. U komandama čije su jedinice razmeštene

izvan teritorije SAD za slične zadatke postoje odeljenja za informacije štabova dotičnih komandi, a na nivou armija i u nižim jedinicama oficiri za informacije.

Aparat za rukovođenje vojnom štampom u SAD, u celini gledano, omogućuje dosta elastično rukovođenje i pouzdanu ideološku i političku kontrolu informacija koje vojni čitalac dobija preko svojih sredstava informisanja.

U zaključku članka autori se zadržavaju na već pomenutoj karakteristici američke vojne štampe: da je ona, uprkos mnogim javnim izjavama, koje nastoje da to opovrgnu, veoma angažovana u širenju ideja koje odgovaraju ciljevima američkih oružanih snaga. Nevidljive i demagogijom buržoaske žurnalistike prikrivene veze između vojnoindustrijskog kompleksa SAD i sredstava javnog informisanja u koja svakako spada i vojna štampa — naglašavaju autori — izuzetno su elastične i dobro uhodane u opšti mehanizam formiranja javnog mnjenja u korist zvaničnog kursa američke vojne i spoljne politike, kao i manipulisanja javnim mnjenjem već prema potrebama tekuće politike. Kao primer takvog manipulisanja javnim mnjenjem navodi se pisanje američke vojne štampe o »prestizu« oružanih snaga SAD koji je uslovljen, navodno, političkom i ekonomskom konjunkturu u zemlji i u svetu. Tako se, na primer, gotovo redovno pojavljuju članci u vojnoj štampi o opadanju prestiža oružanih snaga SAD (»SAD su postale drugostepena vojna sila« i dr.) u vreme razmatranja budžeta Pentagona za narednu godinu, a kada je potrebno umiriti američku javnost, vojna štampa prelazi na pohvale oružanih snaga, kojima »nema ravnih u svetu«.

Isto tako, u američkoj vojnoj štampi neprekidno je na programu tema o »latentnoj opasnosti od svetskog komunizma«, kao i »sovjetskoj vojnoj pretnji« i spremnosti SSSR da nanese Americi »početni nuklearni udar«, kao i stravičnim posledicama takvog napada. S druge strane, kažu autori, u američkoj vojnoj štampi nema ni reči o socijalnim, rasnim i drugim konfliktima i teškoćama u američkom društvu, što potvrđuje inače poznatu tendenciju — da američka vojna štampa služi sasvim određenim političkim i vojnim ciljevima, da ostvaruje socijalne zahteve u vaspitavanju pripadnika američkih oružanih snaga u onom smeru koji odgovara reakcionarnim snagama, pre svega, vojnoindustrijskom kompleksu SAD.

M. D. B.

*Savremene buržoaske teorije međunarodnih odnosa**

U kapitalističkim zemljama, naročito u SAD, poslednjih godina vršena su veoma opsežna i raznovrsna istraživanja u oblasti međunarodnih odnosa, oblasti koja se nalazi na spoju politologije, sociologije, psihologije, antropologije, ekonomije, međunarodnog prava, ekologije, kibernetike, opšte teorije sistema i matematike. Zato je danas obilje materijala prisutno iz tog domena, teorijsko-empirijskog karaktera.

Kad se ima u vidu da se radi o periodu prelomnih događaja (završetak drugog svetskog rata i poraz fašizma, slabljenje imperijalizma i kapitalističkog sistema uopšte, pojava novih nezavisnih država i borba protiv kolonijalizma, jačanje svetskog socijalističkog sistema i dr.), onda je i razumljiv tako sveobuhvatan istraživački opus. Sa druge strane, to je bilo doba naučno-tehničke revolucije koja je stvorila neslućene mogućnosti za proizvodnju sredstava za masovno uništavanje, pa je opasnost od svetske nuklearne katastrofe čovečanstva postala predmet napete pažnje i praktične politike. Istovremeno, svetski mir i međunarodna bezbednost postaju imperativ svetskog progressa, a koegzistencija

država i naroda sa različitim društvenim uređenjima osnovni postulat miroljubive politike. Međunarodni odnosi i spoljna politika država postaju tako presudan faktor međunarodne stabilnosti.

Za istraživanje takvih međunarodnih odnosa i usmeravanje spoljne politike, na Zapadu je poslednjih decenija nikao veliki broj naučnih centara i raznih institucija, i to s najrazličitijim idejnim opredeljenjima. Nasuprot njima, članci, studije i dela sovjetskih autora, koji su bili usmereni na kritičke analize istraživanja međunarodnih odnosa vršenih u SAD i na Zapadu, uglavnom su imali parcijalan karakter. Ocenjujući da problemi međunarodnih odnosa i ideološka borba imaju u savremenom svetu sve krupniji značaj, 25. kongres KPSS i referat Brežnjeva na tom kongresu posebno, stavili su pred sovjetske naučne radnike zadatak da se tim problemima podrobnije pozabave. I, oni su izvršili dublju analizu buržoaske teorije o međunarodnim odnosima, polazeći od toga da se rezultati buržoaske teorijsko-naučne misli u međunarodnim odnosima koriste u tekućoj, praktičnoj spoljnoj politici i vojnoj strategiji imperijalizma uopšte. Stoga je »... poznavanje savremene buržoaske teorije međunarodnih odnosa, objektivnog

* Sovremennye buržuaznye teorii međunarodnyh otnošenij, Moskva, izd. Nauka, 1976. 486 + 1 s, 8°.

stanja i infrastrukture te nauke, te kritička analiza njene metodologije i konkretnih ostvarenja, potencijala i protivrečnosti razvika, njene uzajamne veze s realnom spoljnom politikom kapitalističkih zemalja, veoma važno» — kako se to kaže u uvodu knjige.

Savremene buržoaske teorije međunarodnih odnosa delo je naučnih saradnika Instituta svetske ekonomije i međunarodnih odnosa Akademije nauka SSSR. Kompleksno izučavanje te oblasti nalažu, pre svega, praktični zadaci sprovođenja sovjetske spoljne politike koju je usvojio 25. kongres KPSS. A koja su osnovna polazišta autora, najbolje se vidi iz predgovora ove publikacije:

»Ni protekli period, ni sadašnji razvitak međunarodnih odnosa ne daju osnovu za pretpostavku da ... do miroljubive koegzistencije država s različitim društvenim uređenjima može doći bez otpora nekih kapitalističkih ideologa i političara, bez duge i nepomirljive borbe protiv imperijalizma.« Uz to, »brižljivo kritičko istraživanje buržoaskih teorija zahteva i neprekidna klasna borba između dva suprotna društveno-ekonomska sistema na međunarodnoj areni u oblasti ekonomije, politike i, razume se, ideologije.«

Pisci ističu da su svoj rad zasnovali »na lenjinskoj teoriji međunarodnih odnosa, na stavovima KPSS i čitavog međunarodnog komunističkog pokreta o najnovijim teorijskim problemima svetskog razvika, na načelima i zadacima lenjinske spoljne politike koju je stvaralački primenio 25. kongres KPSS na međunarodnu stvarnost sedamdesetih godina.« U vezi s tim, pokušali su da

reše ove zadatke: utvrde glavne pravce teorijskih i empirijskih istraživanja i metodologiju buržoaske nauke o međunarodnim odnosima; da ustanove red u njihovoj evoluciji, odnosima, uzajamnim vezama i unutrašnjim protivurečnostima, te da naučno klasificiraju i izlože »partijskoj, naučnoj kritici« ideološke, političke i metodološke aspekte tih istraživanja. Pri tome istorija buržoaskih teorija nije glavni predmet njihovog istraživanja, već je ona prisutna kao odraz istorijskog procesa međunarodnih odnosa i evolucije buržoaske nauke u njenom subjektivnom opažanju tog procesa i pokušaja vladajućih krugova da utiču na međunarodnu stvarnost.

U knjizi nema osvrta na istoriju spoljne politike i diplomatije zapadnih zemalja, a ni na istoriju njihovih međunarodnih odnosa. Glavna pažnja je posvećena teoriji i metodologiji tih odnosa. S obzirom na veliki broj i šarenilo buržoaskih škola, teorija i metoda u knjizi su naglašene samo prelomne pojave buržoaske naučno-političke misli. Grupa autora prvenstveno razmatra američku buržoasku nauku kao najrazvijeniju i najuticajnijiu, ali ne zanemaruje ni analizu teoretičara V. Britanije, Francuske, SR Nemačke i Italije i drugih.

Knjiga je podeljena u pet glava od kojih su: prva — istorijska evolucija i savremeno stanje buržoaske nauke o međunarodnim odnosima; druga — teorija o spoljnoj politici i njenoj ulozi u međunarodnim odnosima; treća — istraživanje sistema međunarodnih odnosa; četvrta — međunarodni sukobi u istraživanjima buržoaskih stručnjaka, pri čemu su tek delimično dodirnete vojno-

-političke i strategijske teorije; i peta — teorijski prilazi buržoaske nauke problemima miroljubive koegzistencije država.

U četvrtoj glavi se iznose primarna shvatanja buržoaskih teoričara i istraživača o pretpostavkama, prirodi i razvitku međunarodnih sukoba i neki specijalni metodi istraživanja. Najpre je izvršena kritička analiza shvatanja o međunarodnim sukobima i krizama tzv. »profesionalnih stratega« (Kisindžera, Maknamarre, Kana, Žezinskog i drugih); pitanja rata i mira u delima Q. Wrighta; psiholoških i socijalno-psiholoških objašnjenja međunarodnih sukoba; apstraktni model »konfliktnog ponašanja« K. Bouldinga; apstraktni model međunarodnog sukoba tipa »nadmetsanja« T. Schelinga, zatim shvatanja A. Rapoporta o međunarodnom sukobu kao »borbi«, »igri« i »raspravi«; ekonomsko-demografski prilazi međunarodnim sukobima N. Chouerijsa i R. Northa i neki zapadnoevropski pogledi na međunarodne sukobe (R. Arona, A. Bofra, G. Butula itd.).

U analizi teorijskih prilaza pomenutih pisaca u knjizi se daju njihovi naučni profili, analiziraju njihova gledišta i dela u kojima su izražene njihove ideje, a kratko se daju suština i specifičnosti njihovih shvatanja i praktičan uticaj i političke posledice razvoja međunarodnih odnosa, posebno na borbu između socijalizma i imperijalizma.

Kada se, na primer, govori o pogledima Q. Wrighta, pisci naglašavaju da su kod njega izraženi osnovni pokušaji za iznalaženje smisla rata i mira i da je on snažno uticao na kasnije istraživače. On je bio i protivnik hla-

dnog rata i američke agresije u Vijetnamu. No, bez obzira na nje gove miroljubive stavove, on je često polazio od pogrešnih ideoloških i metodoloških pretpostavki. Njegova osnovna misao je: »Mir je veštačko a rat prirodno stanje društva«. Ali, za razliku od mnogih buržoaskih sociologa koji izvore rata vide u agresivnoj prirodi čoveka, Q. Wright kaže: »Iako su u čoveka prirodno usadene pobude koje ga čine mogućim, ta se mogućnost može ostvariti samo u odgovarajućim društvenim i političkim uslovima«. Zbog toga on smatra da je dužnost istraživača da odrede i izmere činioce koji vode ka ratu. Njegov metod istraživanja tih činilaca dat u knjizi predstavlja fundamentalnu teoriju rata. On je jedan od prvih koji je postavio pitanje o velikim mogućnostima finalizacije i kvantifikacije međunarodnih sukoba. Njemu se pripisuje i zasluga za primenu metoda psiholoških nauka u istraživanju pojava i procesa međunarodnog života. Njegova je greška, prema mišljenju autora knjige, što je funkciju rata video u obezbeđenju progresivnog razvoja civilizacije, iako inače smatra da rat u 20. veku ima destruktivan karakter i da je u suprotnostima sa ciljevima svetske privrede i politike, pa ga treba odstraniti iz života čovečanstva. U zaključku se kaže da je Q. Wright svojim naučnim radovima dao ozbiljan prilog buržoaskoj politologiji i ukazao vladajućoj klasi buržoaske države na potrebu preduzimanja mera za osiguranje međunarodnog mira i bezbednosti.

Autori knjige razmatraju i neke posebne metode istraživanja međunarodnih sukoba pomoću

statističkih metoda (projekat »korelacije rata«, modeli sukoba na Bliskom istoku i Vijetnamu, faktorska analiza), kao i analitičkih metoda L. Ričardsona, koje su još poznate kao »stenfordski plan«; bihaviorističkog modela SAM E. Azara, imitacionih metoda i primene elektronskih računskih mašina (model Crisis Komputer i informaciono-retravijalan sistem CASCON). Na primer, kada se u knjizi govori o statističkim modelima sukoba na Bliskom istoku koji su razradili statističari J. Milstein i W. Mitchell, navodi se da je njihova svrha bila da provere neke hipoteze o ponašanju zaraćenih strana u konfliktnoj situaciji.

J. Milstein je pokušao naći i objasniti veze između različitih pojava, ispitujući tri osnovne hipoteze: a) neprijateljska dejstva su odgovor na slična dejstva druge strane; b) stepen nasilja u sukobu je zavisao od ravnoteže snaga suparnika; c) između vojne, privredne i druge pomoći velikih država zemljama zaraćenog područja i stepena nasilja u datoj konfliktnoj situaciji, postoje neposredne veze. Svaka hipoteza

proveravana je posebnim modelom i korišćenjem dve grupe statističkih podataka, od kojih su u jednoj obično količinski podaci o vojnim rashodima učesnika sukoba, ekonomskoj i vojnoj pomoći drugih država, a u drugoj podaci za pet različitih vrsta sukoba (od 1948. do 1969. godine). Metodama korelacione analize određeni su stepeni veza između raznih parametara — između preduzetih borbenih dejstava jedne slične dejstvima druge strane, između ravnoteže snaga i broja izvedenih dejstava, te pomoći velikih država i stepena nasilja u sukobu.

Multidiscipliniran sastav autorskog kolektiva u kojem je većina istoričara i ustanove u kojoj je delo stvoreno — svojevrsna su garancija za kvalitet. Kao i svaka druga monografija te vrste koja predstavlja svojevrsnu hrestomatiju ideja veoma velikog broja naučnika, *Savremene buržoaske teorije međunarodnih odnosa* je zanimljiva knjiga, jer daje presek stanja nauke na Zapadu o međunarodnim odnosima, i to u vrlo dinamičnom tridesetogodišnjem posleratnom periodu.

J. S.

Military Review

Stručni časopis Kopnene vojske
SAD donosi ove članke:

a) u broju 10 (oktobar) 1977:

Pravljenje neprilika — James H. TONER, SAD;

Slučaj u korist krstarećih projektila — kapetan William I. HANCOCK, SAD;

Reorganizacija divizije KoV SAD: Revolucija u izvidanju — major Wayne E. LONG, SAD;

Širenje urbanizacije i NATO odbrana — Paul BRACKEN, član Hudson instituta u Njujorku;

Zagristi zrno na Bliskom istoku — Edward Bernard GLICK;

Poboljšanje NATO odbrane: Institucionalna dimenzija — Dov. S. ZAKHEIM;

Geopolitička perspektiva Finske — major Touko I. RISSANEN, Finska;

Razgovor sa Klauzevicom — penzionisani potpukovnik Gustav F. FRENDBURG, SAD;

Zapostavljena granica Francuske: Pirenejska operacija u poluostrvskom (francusko — španskom Napoleonom) ratu — kapetan Don W. ALEXANDER, SAD;

Australijska spoljna politika — B. A. SANTAMARIA.

b) u broju 11 (novembar) 1977:

Vojno udruživanje (sindikati): Uzroci i posledice — major Roger J. ARANCO, SAD;

Oprema za protivhemijsku odbranu — penzionisani pukovnik Norman L. DODD, Velika Britanija;

Teritorijalna (civilna) odbrana u SSSR-u — major Dallace L. MEEHAN, SAD;

S druge strane deterenta — kapetan b.b. u penziji Robert J. CARLIN, SAD;

Sovjetski metodi (taktički postupci) u borbi u naseljenim oblastima — C. N. DONNELLY Review, Švajcarska, april 1977;

Nuklearno razmnožavanje: Zapadno-nemačko gledište — major Winfried M. DUNKEL, SRN;

Otvaranje sibirskog prirodnog bogatstva: Glavni pravac Bajkal — Amur — major Eugene D. BETIT, SAD;

Neizvršenje zakonom dopuštene komande — brigadni general Sir David HUGHES-MORGAN, Velika Britanija, članak skraćen i preuzet iz engleskog časopisa RUSI Journal, mart 1977. godine;

Rezerva Bundeswehr-a (OS SRN) i mobilizacijski sistem — potpukovnik Henry G. GOLE, SAD;

Ratovanje u zimskim (polarnim) uslovima: Šta bi se moglo desiti — pukovnik Francis KING, SAD.

nato review

Časopis informativne službe NATO pakta, koji se štampa u Briselu, donosi:

a) u broju 5 (oktobar) 1977:

NATO u sredini struje — Robert STRAUSZ-HUPE, bivši američki stalni predstavnik (ambasador) u NATO paktu;

Detant i razoružanje — Wiegand PAB-SCH, bivši šef NATO sekcije za razoružanje i kontrolu naoružanja;

Sovjetska globalna strategija — Curt GASTEYGER, profesor Instituta za međunarodne studije u Ženevi;

Turska i Atlantski savez — Seyfi TA-SHAN, direktor Instituta za spoljnu politiku, Ankara;

Nema dvosmernog saobraćaja bez dvosmerne ulice — Thomas A. CALLAGHAN, Jr., direktor savezničkog projekta o međuzavisnosti pri Džordžtaun centru za stratezijske i međunarodne studije u Vašingtonu;

Rezolucija Udruženja atlantskog ugovora na zasjedanju održanog u Rejkjaviku od 26. do 29. 8. 1977. godine;

Pismo predsednika SAD Kartera predsedniku Udruženja atlantskog ugovora.

b) u broju 6 (decembar) 1977:

Plodna godina (1977/78) za odbrambeno planiranje NATO — W. F. MUMFORD, pomoćnik Generalnog sekretara za odbrambeno planiranje i politiku;

Sloboda štampe — Stefano FOLLI;
Koreni evrokomunizma — Peter GY-
ALLAY-POP, predavač na Manter-
nach akademiji u Luksemburgu;

Globalni značaj razvijanja sistema
Atlantik — Pacifik — James Robert
HUNTLEY, iz Battelle istraživačkog
centra iz Sietla, SAD;

Nova američka administracija ponovo
potvrđuje snažnu pomoć Komitetu
»izazovi modernog društva« za vreme
plenaarne sednice — James G. SAM-
PAS;

Dvadeset treće godišnje zasedanje
NATO — Keith WILLIAMS.

c) u broju 2 (april) 1978:

Prvih deset godina Evrogrupe — Wil-
liem SCHALTEN, ministar odbrane
Holandije i predsedavajući u Evro-
grupi;

Unutrašnje rukovođenje u Koprenoj
vojsci Savezne Republike Nemačke —
Graf von BAUDISSIN, penzionisani
general-potpukovnik, SRN;

SSSR u narednoj deceniji: Ekonomski
rast i uloga spoljne trgovine; Zaključ-
ci i implikacije — Jacques BILLY,
direktor ekonomskog direktorata NA-
TO; *Izveštaj podnet na NATO kolok-*
vijumu 1978. godine — Philip CLEN-
DENNING;

Strategije za pogodbu sa rizicima —
Robert ELLSWORTH, bivši ambasa-
dor SAD u NATO;

Atlantski savez i evropska integracija
— Grethe VAERNO, Norveška.

Geopolitičke osnove za ujedinjenje
Jerusalima — Saul B. COHEN, profe-
sor na Clark univerzitetu;

Stvaranje internacionalnih normi za
podeljeno društvo: Ponovno procenji-
vanje nekih većitih problema — Alice
B. HAEMMERLI;

Stvaralačka protivsila — Bernard S.
ALBERT, konsultant raznih agencija
vlade SAD;

Nuklearni deterrent i srednje sile:
Predlog za doktrinarnu promenu u
britanskom i francuskom slučaju —
Graeme P. AUTON, bivši predavač na
kalifornijskom univerzitetu u Santa
Barbari;

Sadržina evropskog detanta — Gre-
gory A. FLYNN, saradnik Atlantskog
instituta za međunarodne poslove iz
Pariza (članak predstavlja revidiranu
verziju izveštaja podnetog na brisel-
skom seminaru 23. i 24. februara 1976.
godine po temi »Helsinški sporazumi
i njihovo izvršavanje«);

Deoba briga u NATO: Ekonomija ali-
janse — C. Gordon BARE, ekonomista
u Agenciji za kontrolu naoružanja i
razoružanje SAD;

Pekinška strategija protiv okruženja:
Pomorski elemenat — Francis J. RO-
MANCE, analitičar u Ministarstvu od-
brane SAD, kapetan korvete, SAD;

Percepcije nacionalne bezbednosti, od-
brambene strategije i spoljne politike
— Justus M. van der KRAEF, profe-
sor na univerzitetu u Bridžportu, dr-
žava Konektikat, SAD;

Sledeća faza u istraživanju nuklear-
nog množenja — Lewis A. DUNN i
William A. OVERHOLT, istraživači
Hudson instituta iz Njujorka.

b) u broju 3 (jesen) 1977:

Aktuelnosti tromesečja: Odnosi SAD
— SSSR — Karterov kadril, William
R. KINTNER, urednik;

Numerisati misticizam, razboritost i
strategijski balans — Thomas A.
BROWN, direktor programa strate-
gijske procene pri Rand korporaciji,
SAD;

»Teologija« strategije — Henry TRO-
FIMENKO, SAD;

Ko se plaši krstarećih projektila —
Colin S. GRAY, Hudson institut, SAD;

Panamski kanal: Kuda mi idemo? —
urednici; Zašto bismo trebali da rati-
fikujemo ugovore o Panamskom ka-
nalu — Gale McGEE, stalni predstavi-
nik SAD u Organizaciji američkih dr-

Žurnal o svetskim poslovima koji
izdaje Istraživački institut za spoljnu
politiku SAD, donosi:

a) u broju 2 (leto) 1976:

Aktuelnosti tromesečja: Izjava o po-
litici časopisa od strane uredništva;
Podstreci na pravo preče kupovine u
petom arapsko-izraelskom ratu — Ste-
ven J. ROSEN i Martin INDYK, iz
Odeljenja za međunarodne odnose
australijskog nacionalnog univerziteta;

žava; Kanal kao (zgodna) prilika: Novi odnos sa Latinskom Amerikom, Ronald REAGAN, bivši guverner Kalifornije; Tekstovi ugovora koji se odnose na Panamski kanal: Ugovor o Panamskom kanalu između SAD i Paname, potpisan u Vašingtonu 7. 9. 1977; Ugovor koji se tiče stalne neutralnosti i operativnosti Panamskog kanala između SAD i Paname, potpisan u Vašingtonu 7. 9. 1977; Hay-Bun-Varilla konvencija (o zemljopisnom kanalu) potpisana u Vašingtonu 18. 11. 1903;

Alger His i Hari Dekster Vajt: Kanadska veza — James BARROS, univerzitet Toronto, Kanada;

Povlačenje SAD iz Koreje: Sredstvo (način) a ne kraj — Joseph M. HA, profesor na Lewis & Clark Koledžu u SAD (Članak predstavlja isečak iz knjige o najvećim silama u Istočnoj Aziji);

Sindrom izopćenih država — Robert E. HARKAVY, saradnik Cornell univerziteta u SAD;

Nafta i politika bezbednosti SAD — Roy A. WERNER, zakonodavni pomoćnik senatora John Glenn-a;

Alžir i politika međunarodne ekonomske reforme — Robert A. MORTIMER;

Kongresni predstavnici u Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija: »Korupcija« od strane stranog sveta — Frederick H. GAREAU sa državnog univerziteta Floride;

Prikaz knjige: »Velika priča: Kako je američka štampa i televizija izveštavala i interpretirala Tet krizu 1968. godine u Vijetnamu i Vašingtonu«, od Peter BRAESTRUP-a. Autor prikaza Donald BARNHOUSE;

SURVIVAL

Časopis Međunarodnog instituta za stratezijske studije u Londonu donosi:

a) u broju 4 (juli—avgust) 1977:

Evropska bezbednost i mere za izgradnju poverenja — Johan Jorgen HOL-

ST, podsekretar u Ministarstvu inostranih poslova Norveške, i Karen Alette MELANDER, član Ministarstva odbrane Norveške (Članak predstavlja revidiranu verziju izveštaja sa kojim nastavljanjem KEBS-a i vojni aspekti evropske bezbednosti«, održanog na Institutu za međunarodnu politiku i privredu u Beogradu maja 1977. g.);

Samohodni sistem interkontinentalnih balističkih raketa: Predlog — Desmond BALL, saradnik australijskog nacionalnog univerziteta u Kamberi i Edwin COLEMAN, predavač iz Adelaide;

NATO: Ponovna procena konvencionalnih znanja — Steven CANBY, konsultant po pitanjima odbrane iz Vašingtona;

Oružane snage kao politički instrument — Barry M. BLECHMAN i Stephen S. KAPLAN sa Brookings instituta (Članak predstavlja deo studije pravljenе za potrebe Ministarstva odbrane SAD).

b) u broju 5 (septembar — oktobar) 1977:

Politika zapada prema francuskoj leviци — Ronald TIERSKY, asistent na Amherst koledžu u državi Masačusets;

Američko-sovjetski stratezijski balans kako ga vide iz Londona i Pariza — Herbert GOLDHAMER iz Rand korporacije;

Nuklearno oružje vojišta: Molba Sovjetskom Savezu za pravo preče kupovine — Jeffrey RECORD, zakonodavni pomoćnik za vojne poslove senatora Nunn-a;

Kvebek, Kanada i NATO — John STARNES, bivši generalni direktor službe bezbednosti kanadske motorizovane policije;

Britanske odbrambene opcije: Degolistička perspektiva — James BELLINI i Geoffrey PATTIE, Velika Britanija;

Francuska nuklearna strategija: Dva gledišta; Govor predsednika Rejmunda Bara 18. 6. 1977. godine; Intervju sa Jean Kanapa 16. 5. 1977. godine.

FOREIGN AFFAIRS

Časopis Saveta inkorporacije za odnose sa inostranstvom iz Njujorka donosi:

a) u broju 3 (april) 1977:

Bliski istok: Kako spasti Izrael uprkos njemu — George W. BALL; *Arapski bojkot Izraela* — Nancy TURCH;

Odnosi SAD — Saudijska Arabija i kriza nafte u devedesetim godinama — Dankwart A. RUSTOW;

Politika i sovjetsko-američka trgovina: Tri pitanja — Daniel YERGIN; *»Evropeizacija« komunizma* — Charles GATI;

Francuski socijalizam i Evropa — Michael ROCARD;

Nezavisnost za Portoriko: Jedina solucija — Ruben Berrios MARTINEZ;

Odnosi vojska — bezbednost između Kine i SAD — A. Doak BARNET;

Zakon mora: Slamanje brave — Johnatan I. CHARNEY.

b) u broju 4 (juli) 1977:

Amerika i Južna Afrika — Đulijus NJERERE, predsednik Tanzanije;

Realnost odnosa SAD — Meksiko — Richard R. FAGEN, profesor na Stanford univerzitetu;

Jerusalim — Teddy KOLLEK, gradonačelnik Jerusalima;

Dug i banke: Spasavanje slabije razvijenih zemalja — David O. BEIM, podpredsednik eksport-import banke SAD; *Da li su slabije razvijene zemlje prezadužene* — Harold van B. CLEVELAND i W. H. Bruce BRITTAIN;

Dug istočne Evrope Zapadu: Međuza-visnost je dvosmerna ulica — Richard PORTES, profesor na londonskom univerzitetu;

Ljudska prava i odnosi Istok — Zapad — Karl E. BIRNBAUM, bivši direktor švedskog instituta za spoljnu politiku;

Evrokomunizam posle Madrida — James O. GOLDSBOROUGH, glavni dopisnik Internacional Herald Tribune za Evropu;

Izveštaj iz Trećeg sveta — Mort ROSENBLUM, bivši saradnik Asošijeted presa;

Indijski izbori: Ići natraške u budućnost — Lloyd I. RUDOLPH i Susane Hoeber RUDOLPH, profesori sa čikaškog univerziteta;

Od Vitlema do Frezera — T. B. MILLAR, bivši direktor australijskog instituta za međunarodnu politiku;

Sadržina: Ponovna procena — John Lewis GADDIS, profesor na univerzitetu Ohajo, sada na dvogodišnjem odsustvu kao gostujući profesor na Ratnoj školi RM SAD u Njuportu, SAD.

RUSI

Journal of the Royal United Services Institute for Defence Studies

Časopis Kraljevskog instituta združenih vidova za odbrambene studije iz Londona donosi:

a) u broju 2 (juni) 1977:

Ko se brine šta ljudi misle — uvodnik;

Odnosi Istok — Zapad: Zapadno gledište — R. A. SYKES;

Odnosi Istok — Zapad: Istočno gledište (lekcija) — L. B. SCHAPIRO;

Tehnološki razvoji: Njihov uticaj na budućnost (lekcija) — Sir Hermann BONDI;

Politika sa kopna: Civilna snaga ili oružane snage — Elizabeth YOUNG;

Britanska armija na Rajni (Snage OS Vel. Britanije u SRN — prim. prev.):

Sledeći ispit (tekst) za NATO? — James BELLINI;

Vazduhoplovne snage kod Kurska: Konfrontacija aviona i tenkova — Lekcija za danas? — kapetan Lonnie O. RATLEY III, SAD;

Kanadska odbrambena politika — G. M. URQUHART;

Slučaj za samo jedan borbeni rod — R. P. H. O'NEIL;

Borba u naseljenim oblastima: Sovjetsko gledište — I deo — P. H. VIGOR;

Domovinska strategija — Victoria SCHOFIELD;

Osobena priroda galipoljskog iskustva — P. H. LIDDLE;

Seriya kontrolnog sistema pomorskog oružja PLESSEY W80 — Colin WILLIAMS i Alan PATRICK;

Tačka razgovora — prilog John TERRAINE-a, Richard BRETT-SMITH-a i brigadnog generala M. R. ROBERTS-a;

Izrael kao nacija sa oružjem — Anthony FARRAR-HOCKLEY.

défense nationale

problèmes
politiques
économiques scientifiques militaires

Francuski časopis za političke, privredne, naučne i vojne probleme, objavljuje ove članke:

a) U svesci za januar 1978:

Pomorski transport i nacionalna odbrana, Pierre LÉONARD;

Naftovodi i supertankeri za naftu, Henri LABROUSSE;

Novo usmeravanje francuske teritorijalne odbrane, general Pierre MICHEL;

Evropska ili atlantska Evropa, Robert TOULEMON;

U koju svrhu proizvoditi oružje? Jacqueline GRAPIN;

Slobodno mišljenje: Pledoaje za nuklearne lake oklopne jedinice, major, Ph. DEBAS;

Problem Crnaca u Sjedinjenim Američkim Državama i njegov uticaj na američku politiku, Mario ROSSI;

Politika i diplomatija: Razmišljanja o poseti predsednika Sadata, Jacques VERNANT;

Privredne aktuelnosti: Povodom borbe protivu povećanja cena, J.—G. MÉRIGOT;

Nauka i tehnika: Preporod dizel motora: visok stepen napajanja, Jean FOURNET.

b) U svesci za februar 1978:

Zlatna kugla ili »desnica, levica i krajnja levica«, Raymond RUYER;

Putevi nezavisnosti, Robert TOULEMON;

Evropski parlamenat i odbrambeni problemi, Jean-Louis BURBAN;
Opšta pretnja, Pierre LEFÈBVRE;

Indija — džin na raskrsnici, Daniel DELACROIX;

Daleki istok posle Mao Ce Tunga, Pierre Le ROUHO;

Stanovništvo i privredni razvoj u Kini, Michel JAN;

Neka razmišljanja o inicijativi predsednika Sadata, Pierre RONDO;

Politika i diplomatija: Nuklearne strategije i evropski prostor, Jacques VERNANT;

Privredne aktuelnosti: Nova energetska politika Sjedinjenih Američkih Država, A. G.;

Nauka i tehnika: Budno stanje, san i njihov ritam u toku 24 časa, PLURIEN.

c) U svesci za mart 1978:

Tri vida francuske spoljne politike — odbrana, detant, razoružanje, Luis de GUIRINGAUD, ministar spoljnih poslova;

Pre 30 godina... Briselski sporazum, Claude DELMAS;

Sadržaj i problemi sovjetske spoljne politike, Pierre PUJOL;

Spor o međunarodnoj cirkulaciji informacija u Evropi posle Helsinkija, Victor — Yves GHÉBALI;

Zapadnoevropsko gledište o političkoj saradnji u zapadnoj Evropi, Lothar RUEHL;

Zbigniew Brzezinski, specijalni savetnik, Daniel COLARD;

Slobodno mišljenje: Proširenje Evropske zajednice ka jugu, Pascal FONTAINE;

Politika i diplomatija: Evropa i Sredozemlje, Jacques VERNANT;

Privredne aktuelnosti: Španija i Evropska ekonomska zajednica, J.—G. MÉRIGOT i G. GAZENAVE;

Nauka i tehnika: Fotoosetljive površine i odbrambene potrebe, J.—P. CHRISTY.

Europäische Wehrkunde

Časopis za vojna pitanja, organ Udruženja za vojnu nauku SR Nemačke donosi:

a) U broju za januar 1978:

Novine u sovjetskoj vojnoj doktrini — Hans-Joachim MAEHL, ppuk. u penziji;

Hemijsko oružje i evropska bezbednost 1980—1990 — Dr. Hans RÜHLE; *Smanjenje jedinica* — Samuel NUNN, senator SAD;

Teorijski konformizam SSSR — Problemi teorije i prakse — Walter BUKOWSKY, kapetan;

O nuklearnom oružju sa povećanom komponentom zračenja — prof. Harold M. AGNEW;

Laserski zrak i njegov vojni značaj — Ulrich PROBST, rezervni ppuk;

Vojna privreda u NDR — Walter REHM, rezervni major;

Vojna obaveza i vojno pravo — Joachim BEUTEL;

Klauzevic juče i danas (III) — Friedrich DOEPNER.

Pregled aktuelnosti:

Položaj oficira u trupnoj službi; Studiranje na Visokoj vojnoj školi Bundesvera; Protivtenkovska odbrana za osamdesete godine; Beogradska konferencija o evropskoj bezbednosti i saradnji. *Francuska*: Vojni budžet 1978. *Norveška*: Sovjetski atak na NATO. *Turska*: Povećani izdaci za odbranu; Odnosi sa SAD; Nemačke isporuke oružja; Tursko-sovjetski odnosi. *NDR*: Revolucionarna zbivanja u svetu; Vojna propaganda na Tehničkom univerzitetu u Drezdenu. *SSSR*: Vojni budžet 1978; Saradnja NATO-Peking; Vojna pomoć. *DR Kina* — Kuba.

b) U broju za februar 1978:

Privreda, energija i bezbednost — prof. Hermann BONDI, naučni sarad-

nik britanskog ministarstva za energetiku;

Šta bi NATO morao da bude — Ferdinand OTTO MIKSCHÉ;

Bliskoistočna politika SAD — Lothar ULRICH;

Evropska zajednica pred direktnim izborima za evropski parlament — Jürg von KALCKREUTH, general-major u penziji;

Jedan predlog kako bi se izbeglo nepoverenje — prof. Harold M. AGNEW, SAD;

Počeci »vojne infrastrukture« u Bundesveru — Heinz-Michael KOLLER-KRAUS, brig. general u penziji;

Vojna policija i njen zadatak u ratu — Karlheinz BÖCKLE, ppukovnik;

Oružane snage Francuske i Nemačke u veku sukoba i saradnje — prof. dr Karl Ferdinand WERNER, direktor Nemačkog istorijskog instituta, Pariz.

Pregled aktuelnosti:

SR Nemačka: Personalne promene u Bundesveru; Bezbednosna politika SR Nemačke; Sredstva za civilnu odbranu SR Nemačke. *Francuska*: Profesionalna armija dobrovoljaca. *SAD*: Najvažnije u spoljnoj politici; Položaj u SALT-pregovorima; Pojačano angažovanje u Evropi. *Švajcarska*: Izdaci za potrebe odbrane; Iznosi vojnog poreza. *Finska*: Civilna odbrana. *SSSR*: Vojno-politički aspekti i proslava oktobarske revolucije. Beleške sa Bliskog i Srednjeg istoka; Beleške iz Azije i Afrike.

c) U broju za mart 1978:

Aspekti politike bezbednosti — dr Karl SCHNELL, sekr. u Ministarstvu odbrane SRN;

Jačanje NATO zahvaljujući tehnologiji — dr William J. PERRY, zam. ministra za odbranu — resor istraživanja i tehnike;

Strategijske promene — dr Manfred WÖRNER;

Diskusije sa XV međunarodnog skupa o vojnom delu, održanog u Minhen, januara 1978. godine;

Daleki mir i Bliski istok — dr Heinrich ZADOR, Tel Aviv;

Uzori i realnost: Tradicija i mi — Wolfram von RAVEN;

Civilna odbrana u predelu Severna Rajna-Vestfalija — Kurt KNOP.

Pregled aktuelnosti:

Vežba »Artic-express«; Problemi vojnog vaspitanja — *Francuska*: Vojni budžet 1978; Beleške o britanskoj odbrani. *SAD*: Vojni budžet 1978/79; Ograničenje izvoza naoružanja. *Varšavski pakt*: Ojačanje oružanih snaga. *NDR*: Proleterski internacionalizam; Propisi o služenju u civilnoj zaštiti; Politički rad u armiji; Naoružanje i privredni razvoj. *Čehoslovačka*: Starešinski kadar. *SSSR*: Protivrečnosti u politici naoružanja. Beleške sa Bliskog i Srednjeg istoka. Beleške iz Afrike i Azije.

Austrijski vojni časopis u broju za januar/februar 1977. donosi ove članke:

O vojno-političkoj situaciji — Urs SCHWARZ, Švajcarska;

Zarišta i ishodi 1977. godine;

Jesenji manevar 1977. OS Austrije — Horst PLEINER;

Pešadija sutrašnjice (sa britanskog gledišta) — Norman L. DODD;

NATO-manevar »Arrow Express« — John SCHMIDT, Danska;

Aspekti obuke oficira. U svetlu austrijskog zakona o službenicima — Erich EDER;

Vojna sociologija — Karl KÖGEL-REITER;

SLBM-oružje — Podmorničke rakete; Razvoj, kriterijumi upotrebe i tehnički aspekti;

Severna flota sovjetske ratne mornarice;

Međunarodne novosti — Franz FREISTETTER, pukovnik.

Prilozi iz vojne politike:

Prilozi o nacionalnoj odbrani: Opšta nacionalna odbrana; Civilna odbrana — duhovna odbrana;

O vojnoj situaciji u susednim zemljama sa austrijskog gledišta;

Vojna vežba 9. motopešadijske brigade;

Vojnoistorijski muzej;

Obuka rezervnih vojnih starešina u 1978. godini;

Komandno-štabna akademija Bundesvera;

Protivpodmornička odbrana SAD;

NATO-manevar »Display Determination 77«.

Pregled aktuelnosti:

SR Nemačka/Francuska: Saradnja u oblasti naoružanja »Euromissile«. *NDR*: Udruženje za sport i tehniku. *Francuska*: Civilna zaštita i zaštita od elementarnih nepogoda; Naoružanje i izvoz naoružanja. *Izrael*: Oružane snage; Značaj artiljerije. *Jugoslavija*: Isporuke naoružanja iz SSSR i SAD. *Bliski istok*: Nuklearna opasnost; Manevar na Sinaju; Arapska vojna iskustva posle rata 1973. godine. *SSSR*: 60 godina oktobarske revolucije; Vojna parada; RV i izvoz aviona. *Španija*: Novi sistem za PVO. *SAD*: Protivtenkovska odbrana; Rakete za protivtenkovsku odbranu »Hellfire«, Razvoj artiljerije. *NATO*: Sastanak grupe za nuklearno planiranje; Neutronsko oružje.